

פרוטוקול מס' 131

מישיבת ועדת הכלכלה
יום ד', כ"ד בחשוון תשל"ו - 29.10.1975, שעה 8.30

ב כ ח ו:

חברי הוועדה:
י. הרבניץ - היו"ר
א. אנטבי
פ. גרופר
ע. הדר
י. דרביצקי (יודין)
א. זילברברג
מ. חריש
י. כהן
א. לבנבראון
א. לבני
א. לין
י. פרנק
י. שערי

מוזמנים:
מ. זנבר - נגיד בנק ישראל
א. שטיינברג - עוזר לנגיד בנק ישראל
מ. בן-עמי - דובר בנק ישראל

מזכיר הוועדה: פ. פלקסר

רשמה: ע. הירשפלד

סדר-היום: סקירת נגיד בנק ישראל מר מ. זנבר על המצב במשק בעקבות הצעדים הכלכליים האחרונים.

וקידת נגיד בנק ישראל מר מ. זנבר על המצב במשק
ועקבות הצעדים הכלכליים האחרונים

זינו"ר י. הורביץ:
אני פותח את הישיבה, שהיא המשך הדיון
בענין הצעדים האחרונים שעשתה הממשלה.
פגשנו עם מבכ"ל משרד האוצר, מבכ"ל משרד החקלאות ומבכ"ל משרד המסחר
והתעשייה, שביססו להסביר לנו את צעדיה האחרונים של הממשלה. במערכת
הסברים והדיונים רצינו לשמוע בעיקר את דעתך לאן מוביל כל זה, או
האם היית רוצה שיעשו. איך אתה רואה את הסכנות למשק מבחינת התעסוקה,
מבחינת אפשרויות הגדלת היצוא והקטנת היבוא. לאן הולך המשק, אם
זליחה למיתון חמור, או להקפאה, ומה היית מציע לנו לזרוע היה הדבר
לדך.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:
קודם-כל אני רוצה לברך את היושב-ראש
החדש.

אתחיל עם מספר הערות רקע למדיניות
אני מקווה שזה יהיה יותר ברור. איך אני רואה היום את המצב.

אני משוכנע שהבעיה המרכזית של משק
ישראל בשנה שעברה ובשנה הבאה היתה ותהיה בעיית מאזן התשלומים. מאז
ולחמת יום הכפורים, ולא רק בגלל מלחמת יום הכפורים, בעיית זו מציקה
ולינו מאד והיא צריכה להיות בר לרגלי מתכנני המדיניות הכלכלית, ואלה
ומבטים להעריך את הישגיהם העדר הישגיה של אותה מדיניות. הגרעון
מאזן התשלומים מגיע בערך ל-3,5 מיליארד דולר. התחזית לשנה זו היתה
וצת יותר גמורה, התחזית היום יותר גדולה, ובשנה הבאה אנו צופים
גרעון יותר גדול. מדברים על 4 מיליארד דולר לפחות, והגרעון היה
ערך בהיקף כזה כבר בשנת 1974. זאת אומרת, זה גרעון שנוצר מדי שנה
שנה וזו איננה בעיית חד-פעמית. זו בעיית מתמדת של משק ישראל. כך
אם צריך לראות את העובדה שהממשלה מדי פעם בפעם מפעילה אמצעים כלכליים
חדשים, שלמעשה רק פותרים את הבעיית של מאזן התשלומים באותה שנה, אבל
ולן בהם כדי לפתור לאורך ימים את הבעיות הנוצרות מחדש במאזן
תשלומים.

כדי להעריך בצורה גסה ולא מדויקת
נת מה שקרה בשנה במאזן התשלומים, או יותר בכוון מה צריך היה לקרות,
זוהי זה. אם יש לנו גרעון בסכום עגול של 3,3 מיליארד, הרי כ-2/3
זהו גרעון מבעיות הבטחון; מיבוא בטחוני ישיר ועקיף למדינת ישראל.
וליש גרעון מהפעילות הכלכלית הפנימית. לגבי 2/3 יש לנו סיוע מארצות-
צבדיות. בינתיים לנו הלוואות ומענקים בשמות שונים, לאו-דווקא בשם סיוע
טחוני או צבאי. לעוללי ברית-המועצות אנו מקבלים סיוע כלכלי, אבל
מבחינתנו אין זה חשוב איך מציגים עפשינו את הבעיית בקונגרס, כי אפשר
ידמר שהם מכסים בינתיים את היבוא הבטחוני הישיר והעקיף שלנו, ואז
מטרת לנו בעיית של 1,1 מיליארד דולר שאנו צריכים לכסות ממקורות
וחרים. הכיסוי לכך בא מתקבולים חד-צדדיים. כלומר, אתה מקבל ואיבך
נריך לפרוע, זו איננה הלוואה. תקבולים אלה פוללים פיצויים מגרמניה,
וחת אג יותר כל שנה ובינתיים זה די יציב. יש לנו כ-300 מיליון דולר
וענקים מסוגים שונים, זה ה"יו.ג.י.איי.", המגבית, ותרומות שביטנות
"הדסה", לקרן הקיימת, לאוניברסיטאות וכו'. המגבית בשנה שעברה היתה
יק 220 מיליון דולר, אבל אפשר להשיג 300 מיליון דולר. יש לנו, מה
צבדיות "העברות רכוש של פרטים". זאת אומרת, אנשים פרטיים שמקבלים
מתנות, עולים שמביאים אתם רכוש, או אנשים שכבר עלו ארצה והשאירו
רכוש בחוץ-לארץ ומעבירים אותו.

זינו"ר י. הורביץ:
יש גם מקרים שמושכים השקעות מהארץ?

בגיד בנק ישראל מ. זנבר: יש גם מקרים כאלה וזה מסתכם
ב-70 מיליון דולר. זאת אומרת,
השקעות שלנו בחוץ-לארץ, או חיסול חשבונות בישראל.

כל זה נותן לנו בקושי את הסכום של
1,1 מיליארד דולר, ואז אפשר לומר שהגרעון שנוצר על-ידי הפעילות
האזרחית מכוסה פחות או יותר בצורה נוחה, לא על-ידי הלוואות. מאידך
ביסא, הנובדס הכניס ברוטו בשנה שעברה כ-270 מיליון דולר, ולכן אינני
כולל את זה.

אפשר להציג את בעייתה של ישראל בצורה
פשוטה כזו, שניבתיים - והדגש הוא על המלה בינתיים - בשנת 1975
תיכננו כך, שמה שאנו צריכים יבוא בטחוני ישיר ועקיף מתכסה על-ידי
ארצות-הברית בצורות שונות, והגרעון שנוצר מהפעילות האזרחית מתכסה על-
ידי העברות הון לישראל, בלי שנצטרך להגדיל את החובות. בתקציב הלאומי
לשנה זו התבססנו על הערכה, שהחוב יגדל ב-1,5 - 1,6 מיליארד דולר.
זה כולל את אותו חלק מהסיוע האמריקאי שניתן בהלוואה כדי לכסות את
היבוא הבטחוני. בינתיים המצב יותר טוב. האמריקאים נתנו לנו קצת
יותר מעבקים וקצת פחות הלוואות, והחוב לא יגיע לסכום שצפינו.
זוהי התחזית של המצב הכלכלי לסוף שנה זו בתקציב הלאומי שהוגש לכנסת
לפני 9 - 10 חודשים.

בפועל המצב בעשה קצת יותר המור,
וזה פשוט נובע מכך שהגרעון במאזן התשלומים לא היה 3,3 מיליארד דולר
כפי שתיכננו, אלא הגיע ל-3,7 מיליארד דולר. ההרעה מעבר לצפוי נובעת
מכך שהתחזיות שלנו ליצוא לא התגשמו, והיצוא לא גדל כפי שחשבנו.
היבוא נבלם, אפילו קצת יותר משהיה חזוי, אבל צריך לדעת שכאשר אין
יצוא, חייב להיות פחות יבוא, כי כל מה שאנו מייצאים יש בו מרכיב
יבוא של 45% בערך. אם כן, בקטע זה של יצוא לא השגנו את היעדים.
יש לנו לכך תירוצים טובים, מפני שהמסחר העולמי הצטמק במידה ניכרת,
ואז ברור שכולם מזכרים פחות, או כולם קוגים פחות, ולכן גם לנו קשה
למכור. אמנם יש לנו הסבר סביר, אבל זה איננו משנה את העובדה שהגרעון
גדל ואנו חייבים לכסותו באיזה צורה. לכן, הגרעון בסכום של
3,7 מיליארד דולר כנקודת מוצא לשנה הבאה צריך להדאיג מאד. צריך
להדאיג יותר בתחום הפוליטי, מפני שאם זה יימשך כך בשנה הבאה, זה
בהחלט יכול להגיע למצב כזה, שמה שנרצה לקבל מאמריקה יהיה יותר גדול
מהיבוא הבטחוני. כלומר, אנו כבר בתחום האזרחי עלולים להיות תלויים
בסיוע מארצות-הברית, אם העניין יימשך כך, ולדעתי זוהי הסכנה העיקרית -
הרבה מעבר לכלכלה. לכן אני חושב שאנו צריכים להפעיל אמצעים כלכליים
כאלה, שקודם-כל זה לא יקרה. ב) שנזדקק עד כמה שאפשר פחות לסיוע
אמריקאי לכסות את היבוא הבטחוני הכולל, לאו-דווקא מאמריקה. מפני
שאם אנו יותר מדי תלויים בסיוע האמריקאי, זה נותן פתח ללחצים. זו
הנקודה המרכזית.

כשאנו דבים בנושא כלכלי כלשהו, לדעתי
יש לצאת מנקודת המוצא הזאת. למשל, בממשלה התחיל הדיון על התכנון
לתקציב לשנה הבאה. שר האוצר הציג את הדברים בערך כפי שאני מציג
אותם, אולי בגישה אחרת ובצורה יותר רחבה. אחר-כך דברו אחרים על
תקציב הצרכים. שר החינוך והתרבות באם באום יפה ומשכנע על צרכי
החינוך, והוא צודק. אם בודקים את חשיבות החינוך, אני מסכים עם דברי
השר. אם דבים בתקלאות וחשיבותה של התקלאות - אני בדעתכם. אבל
אדם שהאזין לדיון אמר לי, שזה כאילו שמשחקים על מגרשים בכדורי-רגל
שונים. כי אני עכשיו מציג פה את המגרש שדן בבעייה המרכזית של ישראל,
ואם תעביר אותי לדיון על ענייני מלאכה, אני יכול לדון בבעיות מלאכה,
אבל על מגרש אחר. אבל אסור לנו לצאת מהמגרש העיקרי, המרכזי, בו אנו
חייבים לשחק, אם נרצה או לא נרצה. כל קטע במדיניות המרכזית צריך
להיבדק, איך השאיפה החיובית והחשובה הזאת נראית על המגרש המרכזי
הזה, שהוא בעיית מאזן התשלומים ותלותנו בגורמי חוץ. כך אני רואה את

ס. זנבר

המאג הכלכלי. אבי מאמין בזה, וזה יכול להביא אהבה לירי התבגשות עם מישהו, שאבי על המגרש שלו תומך בו. אם ירצה להשקיע יותר בחינוך - אבי מאמין בזה, אבל אין אפשרות לעשות הכל.

הצגתי את הנושא המרכזי ואני חושב שכך צריך לראות את האפשרויות לעתיד ועל בסיס זה צריכה להיות המדיניות הכלכלית; מה הייתה המדיניות הכלכלית השבה ואין צריך לראות מה שנעשה לפני חודש (הפיתוח האחרון) ואין לבחון מה עלינו לעשות בעתיד.

כדי להקל על בעיות מאזן התשלומים, או כדי למנוע הרעה, אנו צריכים לפעול על כל אחד מהאלמנטים של מאזן התשלומים. האלמנט הגדול ביותר הוא היבוא הכולל, אשר באמד בשנת 1975 ב-7,7 מיליארד דולר. זה כולל יבוא סחורות, שירותים ובטחון. היבוא הבטחוני הישיר והעקיף מהווה בערך 2 מיליארד דולר מתוך היבוא הכולל.

ע. הורביץ: למה הכוונה יבוא בטחוני עקיף?

בגיד בנק ישראל מ. זנבר: למשל, כשאנו מיצרים את ה"כפיר" ומייבאים את המגופ, זה יבוא בטחוני עקיף.

יבוא בטחוני ישיר - 1,5 מיליארד דולר; יבוא שירותים - 1,8 מיליארד דולר; יבוא סחורות - 3,9 מיליארד דולר;

הבעיה היא להקטין את היבוא. אנו צוקטים בשיטה של פיתוחים זוחלים ואחרים, והרי הפיתוח בא כדי לייקר את היבוא. אם מייקרים את היבוא, ההגיון מחייב שיהיה פחות יבוא.

י. פרנק: איזה יבוא?

בגיד בנק ישראל מ. זנבר: זה כבר בעיה אחרת. מה שחשוב הוא שהיבוא התייקר. בנובמבר 1974, בניגוד לכללים הבינלאומיים, מנענו יבוא סחורות, מנענו יבוא מכונאות. לפחות לחצי שנה אסור היה לקבל רישיון יבוא ל-35 מוצרים, ואחד מהם היה רכב. התהייבנו שזה אמצעי זמני בלבד. מפני שהיום את מישהו דוחה לקבל הלוואה או סיוע ברת ממסדות בינלאומיים, חייב לנהוג לפי הכללים הבינלאומיים. בהתאם לכך אסור להגביג הגבלות אדמיניסטרטיביות על יבוא ואסור לסייע ליצוא, לא באמצעות שער החליפין.

אנו מעוניינים מאד בסיוע הבינלאומי, מפני שהיום קשה מאד לערואל לקבל הלוואה לזמן ארוך במטבע חוץ. לבנקאות הישראלית יש שם טוב מאד, אבל זה מספיק כדי לקבל קווי אשראי, הלוואות לזמן קצר, הלוואות עסקיות. זה איבנו מספיק כדי לקבל הלוואות לזמן ארוך. אז בורקים את טענה הכולל של המדינה, ובזה כלול גם הלחץ הערבי, על אלה שבפועל ציפה יכולים לתת לבנו הלוואות. והאמת היא שקשה לבנו מאד לקבל הלוואות לחמש שנים או יותר, אלא מגורמים מדיניים, כמו למשל ממשלת ארצות-הברית או ממשלת גרמניה, או ממסדות בינלאומיים.

יש שני סוגי הלוואות. יש מה שנקרא קרן הדלק, שם אנו מקבלים הלוואות ב-8% דיבית בממוצע לחמש שנים. אבי אומר בממוצע, כי חלק לשלוש שנים לא צריך לפרוע את הקרן. ויש לבנו הלוואות סיוע מקרן המטבע, שממנה קבלנו השנה פעמיים סכום של 12,5 מיליון דולר, ועכשיו עוד 7,5 מיליון דולר. בסך-הכל קבלנו כמעט 105 מיליון דולר. אנו מעוניינים בהלוואות אלה, כי כמעט שאין דרך אחרת, ואז אנו צריכים לנהוג לפי הכללים המקובלים בעולם, ולכן איבנו יכולים להאריך את ההגבלות האדמיניסטרטיביות עוד פעם ועוד פעם.

מ. זנבר

אילו היינו צריכים לבטל את ההפקדה ליבוא שהיתה קיימת בישראל עד 1.10. למשל, בתמריצי יצוא הגענו אתם לידי הסכם, שאיננו יכולים לבטל אותם, אבל איננו מגדילים אותם. לכן בא הפיחות הזוהל כפתרון. זאת-אומרת, אנו חייבים לייקר את היבוא ולהוזיל את היצוא. אם קודם, בגלל הגורמים הבינלאומיים שלא היינו כל-כך תלויים בהם יכולנו לא בדיוק לנהוג לפי הכללים, עכשיו אנו חייבים לנהוג בהתאם לכללים שלהם.

י. דרביצקי (יודיץ):
כאשר אתה מסקיף על הצרכים ועל האפשרויות של המשק בשנת 1975, מה מן הסכום העצום הזה של 5,5 מיליארד דולר ניתן יהיה לקצץ?

מ. זנבר:
שיטת הפיחותים עונה על כך. בענין היצוא זה אותו דבר. היצוא הכולל - 4 מיליארד דולר. זה אלמנט גדול ואנו צריכים לעשות הכל כדי שהיצוא יגדל, והפיחותים מגדילים את הכדאיות של היצואן. לפני זמן-מה הגענו עם היצואנים לידי הסכם, שביתן 4 אגורות יותר תמריצי יצוא כל חודש. שיטת הפיחותים נותנת להם יותר משהם בקשו בטו. התמריץ היה מגדיל רק את ההכנסה מבלי להגדיל את ההוצאות. שיטת הפיחותים גם מגדילה את הוצאותיהם מצד היבוא, ובהכנסה בטו הם קבלו יותר ממה שבקשו למעשה.

אם כן, המדיניות הזאת הכרחית על המגרש המרכזי. כעת אנו צריכים לגנות ליצור משק כזה, שגורמי חוץ ירצו להשקיע בו, כי ככל שישקיעו בו יותר, זה עוזר לנו במימון ההשקעות לא באמצעות הלוואות. אני חושב שגישה זו חשובה אם אנו רוצים להבין את המדיניות שיש לתכנן. דבר בוסף אבי רוצה לומר, שיש לנו שאיפה מרכזית לקיים תעסוקה מלאה בישראל, מפני שזה הכרחי כדי שהמשק יוכל לצמוח. לא יתכן שיהיה לנו יעד לטווח ארוך של הקפאת הגידול במשק, או האטה. אנו חייבים היום לבקוט בצעדים של האטה כדי שהיבוא לא יגדל כל-כך, אבל זה איננו יכול להיות יעד למספר שנים רב. אם אנו רוצים תעסוקה מלאה, גם מסיבות כלכליות, חברתיות ובטחוניות, הרי יש כאן תסבוכת, או כמעט ריבוע המעגל. יש לנו שאיפות שונות. אנו רוצים תעסוקה מלאה, וכאשר אדם מועסק בצורה מלאה, הוא משתכר וגם מוציא את שכרו, הוא גם צורך מצד שני, אם אנו רוצים להאיט את הגידול ביבוא, הרי שבתחום הצריכה אנו חייבים לצמצם את היבוא. זה הדבר הסביר ביותר, אבל שני דברים אלה אינם הולכים בד בבד. גם תעסוקה מלאה וגם לא לצרוך - זה קשה. לכן הפתרון היחיד יכול להיות קודם-כל לרסן את הפעילות בשוק המקומי, את הניקושים, כדי שאנשים יהיו מועסקים בענפי היצוא ויעברו מהתעסוקה לשוק המקומי, יעברו לתעסוקה בענפי היצוא. זה עוזר לנעיית מאזן התשלומים. בד בבד אנו צריכים לעודד את החסכון במשק במידה רצינית, וזה בניגוד לכמה דעות אחרות. אנו צריכים לעודד את החסכון, מפני שאם אנשים לא יחסכו והם יהיו מועסקים באופן מלא, אז הם יצרכו ונכך איננו משיגים את המטרה. כלומר, אם אנו יודעים מה היא המטרה המרכזית, איננו יכולים לעודד את היצוא ולצמצם את הגידול ביבוא מבלי לעודד את החסכון. מי שאומר שצריך לבטל את אגרות החוב הצמודות, למשל, או הצמדה חלקית, או להטיל על זה מס, והנימוקים הם הגיוניים, אז הרווח הוא רווח בדמיבל, הוא מדומה. אני חושב שאותם אנשים שטוענים כך, טוענים זאת מסיבות סוציאליות. אבל דווקא מסיבות סוציאליות, כדי להבטיח את התעסוקה אני חושב שהכרחי לעודד את החסכון הזה.

א. לנבנדאון: האם כל צריכה מגדילה את היבוא?

מ. זנבר: כן. אבל יש דברים שאינך יכול למנוע אותם, וגם אין צורך בזה. כדי שנודע מה הם סדרי הגודל, הצריכה הפרטית והציבורית בערך שווה לתוצר הלאומי של ישראל. זאת אומרת, את היבוא אנו מפנים ליצוא ולהשקעות, והצריכה בערך שווה לכל מה שאנו מייצרים במדינת ישראל. אבל אילו היית יכול

מ. זבנר

לצמצם את הצריכה הפרטית ב-5%, זו היתה תרומה משמעותית. זה היה ברתן לבו חצי מיליארד דולר, וזה היה מקל במידה רבה מאד על בעיות מאזן התשלומים. לא אמרתי להפטיק כל צריכה, אבל אנו רוצים שהצריכה לא תעלה, ואפילו תרד. כדי למנוע גידול בצריכה אנו מייקרים מצרכים מסויימים, שאינם מיועדים ל"עמך"; אבל כש"עמך" עובד, הוא מוציא. במידה שהוא מרוויח טוב, אבי חושב שהמטרה שלנו היא לאפשר לו לחסוך. כלומר, שהוא לא יצרוך היום, אלא בעוד שנתיים או ארבע שנים. אז צריך לומר לאותו אדם, לדאוג לבניו או לעצמו ולא לצרוך היום את הכל. חסכון פירושו צריכה בדתית. כאשר יש אינפלציה, כשהוא חושב שאין לו דרך אין לשמור על ערך הכסף לשנים הבאות, הוא צורך היום ולא בעתיד.

זה מה שמבטיחה מדיניות של פחות פרמננטי, הריצה המבוהלת לחנויות.

י. דרביצקי (יודין):

נגיד בנק ישראל מ. זבנר:
זאת הבעיה. אין בכלכלה אמצעי אחד שהוא פתרון לכל דבר. הואיל והבעיה העיקרית היא מאזן התשלומים, אנו חייבים לעשות פיתוחים, והוכחתי כאן היום שזה פועל בכיוון הנכון על הגורמים העיקריים. זה מייקר את היבוא, מאפשר הוזלה של יצוא - והיא חשובה מאד בדולרים, כדי שנוכל למכור יותר ולקלוט כוח-אדם. אנו חייבים להוזיל יצוא כדי להגדיל כמותית את היצוא, כדי לתת יותר תעסוקה בתחום היצוא. אם זה העיקר וזה מביא להתייקרות, אנו בוגים מדיניות על התייקרות, שאין לדבר על יציבות מחירים.

זוהי הגישה הכוללת, והיא מחייבת גם שתקציב המדינה יהיה מאוזן עד כמה שאפשר. כי באותה מידה שקודם דברנו על צריכה פרטית, אפשר לדבר על צריכה ציבורית. אם לממשלה יש גרעון בתקציב שלה, היא יוצרת את אותה פעילות שלמעשה מפריעה לגידול היצוא. לממשלה יש הון מוגבל ואותם אנשים שיכולים לעבוד, ויוצא שבשל הסיבה הזאת אנו אומרים שהגרעון בתקציב המדינה יכול להיות רק מינימלי; מכיוון שאם הוא יותר גדול, זה הולך בכיוון ההפוך. מאותה סיבה אנו חייבים לבצע מדיניות מוניטרית מרסנת. כלומר, כמה אשראי אפשר לתת לציבור, ואיזה גידול של אמצעי תשלום מותר לאפשר לציבור במשק. עד עכשיו, בשנים 1974 ו-1975 המדיניות המוניטרית היתה כזאת, שאנו הגבלנו את הגידול בכמות הכסף; זאת אומרת בגידול המסויימים שאיפשרנו, שהיה פחות מעליית המחירים. בשנה שעברה זה היה 40%, אז אמצעי התשלום גדלו ב-35%. זה הביא לגידול באספקת הכסף ולמחנק באשראי. במסגרת הצמצום הכולל של האשראי, היחסי, באופן יחסי צמצמו את האשראי, ובמסגרת זו הרחבנו את האשראי במידה ניכרת למטרות יצוא. הרחבנו מפני שרצינו לאפשר ליצוא מימון בוח. אבל ככל שהגדלנו את המימון ליצוא, הבאנו לידי כך שחלקו של האשראי החופשי הלא מועדף הלך והצטמצם. עלינו לזכור שבסוף שנת 1972 חלקו של האשראי החופשי בליחות בכלל האשראי היה 54% ועכשיו זה ירד לשליש. זאת אומרת, תוך שנתיים וחצי הוא ירד מ-54% ל-34%, וזו ירידה ניכרת.

באותה תקופה הגדלנו את מימון היצוא ב-70%, אז המימון של האשראי החופשי גדל ב-7%. הגדלנו את קרבות היצוא מיולי 1974 עד יולי 1975 ב-1,9 מיליארד, ואת השוק החופשי ב-640 מיליון. כאשר ביולי 1974 האשראי החופשי היה 5,8 מיליארד וקרבות היצוא - 2,7 מיליארד. זה מראה את כיווני המדיניות. במסגרת המוגבלת הזאת העדפנו את היצוא והגבלנו את הדברים האחרים, את האשראים הלא מכוונים, וזה יצר את מחנק האשראי ואת הריבית הגבוהה. אבל זה גובע מהמדיניות. השאלה היא אם אנו יכולים ללכת בדרך זו. אבי חושב שכפי שהשיטה של תמריצי יצוא והיטלי יבוא הגיעה למבוי סתום בגלל גורמים בינלאומיים; כי אם ניתן הם יטילו הגבלות על ההוצאות שלנו, לכן הגענו לשיטה של הפיתוחים הזוחלים. במדיניות המוניטרית אנו ממשיכים ללכת

מ. זנבר

בדרך זו. אני חושב שגצטרך גם פה להפסיק להתקדם נכיוון זה ונצטרך לתת המשך מימון ליצוא וגם למטרות אחרות, כי אי-אפשר שתהיה עליית מחירים של 20%, ונאותו זמן האשראי החופשי לא יגדל. אז הריבית בשביל העסקים בתוך הארץ באמת יכולה להגיע לשעורים גבוהים מאד. זו אפשרות אחת, או שאנו צריכים להגדיל את המימון ליצוא וגם לשוק המקומי, אבל על-ידי כך נכביד על הממשלה עוד יותר. עד עכשיו הקלה המדיניות המוניטרית על הממשלה וזה איפשר לה גרעון מסויים בתקציב. אם נרחיב את האשראי, הממשלה לא תוכל לעשות גרעון בתקציב. או שגצטרך למצוא שיטות אחרות לסיוע ליצוא, לא באמצעות מימון, ועכשיו אנו שוקלים דרכים נוספות לסיוע ישיר ליצוא. זה איבנו פרמיה ואיבנו שער חליפין או סובסידיה באמצעות המימון.

ביקר עכשיו בארץ יושב-ראש הארגון הבינלאומי של חברות ביטוח לסיכונים סחר חוץ. ברוב הארצות בעולם חברות אלה הן ממשלתיות. החברות באות להקטין את הסיכון שיש ליצואן כשהוא מוכר סחורה למדינה כלשהי. בתקופת אינפלציה הסיכונים יותר גדולים, ולכן נכנסו החברות לכל מיני פעילויות נוספות. יושב-ראש הארגון מר ולן סיפר לי, שהצרפתים פיתחו לאחרונה שיטה, שאינם רוצים לגלות את הפרטים לחברות האחרות, אבל עיקרה הוא שהם אומרים: אתה תקנה אצלנו במחיר קבוע. אם מתיר ההזמנה הוא מיליון דולר, גם אם תהיה עליית מחירים נוספת לך את ההזמנה בשנים הקרובות בסכום של מיליון דולר. אתה הקונה אינך צריך לדאוג שבעלה את המחיר בהתאם להתייקרויות. על-ידי זה שהספק יכול לתת מחיר קבוע יש יותר סיכוי שיקבו אצלו ולא אצל המתחרה שלו. יש כאלה שפתרו את העניין על-ידי תשלום מראש, אבל אז יש סיכון שהספק אולי לא יספק את הסחורה. כנראה שהצרפתים מוכנים להכנס גם למסחר הרגיל, ליצוא התעשייתי הרגיל, ולכן הם הולכים בדרך זו.

אני יודע למשל, ש"מרקס אנד ספנסר", שהוא קונה טוב של כמה מפעלים ישראליים, אמר לאחד האנשים אצלנו: אם תתן לי מחיר קבוע לשנה שלמה, אקנה ממך כמות גדולה של טקסטיל. הישראלי לא יכול היה להתחייב למחיר קבוע, כי איבנו יודעים מה יהיה בעוד 2 - 3 חודשים. בקשתי את אנשי משרד מסחר ותעשייה ואחרים שקשורים לנזשא ללמוד את הנושא, ואולי אנו יכולים לגבש הצעה בעניין זה.

י. פרנק: זאת אומרת, שהממשלה תסבסד את זה.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר: כן. אם אפשר יהיה לפתור את הבעייה, זו תהיה סובסידיה ישירה לרוב היצוא, וזה יכול לסייע. אם לא נוכל להמשיך לסבסד את היצוא באמצעות אשראי זול, אז במקום לתת את זה באשראי זול, אתה צותן את זה בדרך זו, ואותו סכום של סובסידיה ייבנת בצורה יעילה יותר.

ע. הרביץ: אתה יכול להתייחס לגבי הריבית, אבל לגבי האשראי עצמו זה לא רלבנטי.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר: אבל אם האשראי האחר יתרחב, הבעייה של היצואן תהיה לשלם את הריבית היותר יקרה. אם הוא יקבל את הסובסידיה, הוא יוכל לעמוד בתשלום.

הזכרתי את העניין הזה, כי התעוררה השאלה באיזה כיוונים אנו חושבים ללכת. הבלטתי במספרים, שניצוא אנו מממנים 70% מהיצוא, והוא איבנו זקוק ליותר, כי זה כולל פחת, רווח וכו'. כתוצאה מכך אנו חונקים מאד מה שלא יצוא. יש משק גדול מאד שצריך לקבל אשראי, ובשבילי זו בעייה גדולה מאד אם אני יכול לבוא ולהקפיא את האשראי החופשי, ואז הריבית תעלה ויהיו בעיות לכל אלה

מ. זנבר

שאינם עוסקים ביצוא. לכן אני דואג שלא אוכל להמשיך בדרך זו. ואם אני מרחיב את האשראי, אני מכביד בכך על הממשלה עד כדי כך שהיא לא תוכל לעמוד בזה. האמת היא ששלושת הדברים יחד קשים.

האשראי החופשי בלירות הוא 6,4 מיליארד. באותו זמן יש לנו אשראי מכוון - 6,8 מיליארד ל"י. אשראים אלה הם לתקופות קצרות. יש לנו ביצוא קרנות יצוא בלירות ויש קרנות יצוא צמודות לדולרים. למשל, קרן משלוחי יצוא. יצואן שולח סחורה מוכנה לחוץ-לארץ ונותן אשראי לספק, או ששולח את זה למחסן שלו בתו"ל עד שיימצא קונה. זה נקרא קרן משלוחי יצוא. האשראי הזה ניתן במטבע חוץ ב-6% ריבית. היצואן יכול לקבל על עצמו את הסיכון הזה שזה במטבע חוץ, כי הוא מוכר במטבע חוץ. מישהו יכול לומר שזה יקר. זה יקר, כי זה צמוד לדולר. ומה הסובסידיה שהוא מקבל? הוא מקבל את הריבית הזאת ב-6%, בשעה שבעולם משלמים 8%.

יש קרן יבוא לשם יצוא, שהוא קונה את חומר הגלם בדולרים, אז הוא מקבל אשראי בדולרים, גם כן ב-6% ריבית. יש קרן ייצור לשם יצוא לתעשייה, ויש קרן לפרי הדר, וכל אלה הן קרנות בלירות, מפני שמזה הוא מממן את המרכיב המקומי, את הערך המוסף, ואז הוא מקבל את האשראי הזה בלירות ב-6% ריבית. הסובסידיה העיקרית היא דווקא בקטע זה, כי היא ניתנת בלירות, והריבית בלירות היא היום 25%. יש כאלה שמשלמים גם 40%. אלה הן קרנות היצוא.

מלבד זה יש לנו קרנות להון חוזר,

לתעשייה, לחקלאות, לרכב.

איך החלוקה בין החקלאות והתעשייה?

ע. הרביץ:

הקלאות כולל משקים מודרכים - 470 מיליון ל"י. תעשייה בצורות שונות -

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

370 מיליון ל"י.

איך זה בתעשייה, למה בותבים את הכסף?

היו"ר י. הרביץ:

יש קריטריונים בענין זה. בותבים בעיקר באיזורי פיתוח, ומי שמייצר אחוז ניכר ליצוא, עוזרים לו גם לשוק המקומי. הדבר תלוי בכמה מלאי הוא צריך להחזיק ותלוי בסוג המפעל.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

מלבד כל זה יש לנו סכום די גדול, שעומד היום על 360 מיליון ל"י, שנקרא "קרן מלווה מעסיקים". לפני שנה בערך היה מחנק באשראי בתעשייה, ואז הסכמנו שיביא אלינו מלווה מעסיקים מכל סוגי הציבור והפקידו אצלנו אשראי ואמרנו שכל ההכנסות יהיו אצלנו. הם שילמו את מלוא ההצמדה פלוס הריבית שאגרות אלה בשאו.

א. לבני:

כשאנו שומעים את נציגי המשרדים השונים ואת נגיד בנק ישראל, אני תמיד רואה זיגודים בין הדברים ואיבני יודע באיזה צורה פועלות המסגרות הממשלתיות השונות. למשל בענין היצוא. נציגי היצואנים הופיעו לפני הוועדה ואמרו שהם מחפשים דרך איך יוכלו לתכנן לזמן ארוך. בזמנו דובר שהתמריצים ליצוא יהיו צמודים לאינדקס ההתייקרות בארץ. מצד שני אני שומע מנגיד בנק ישראל, שתמורת הלוואה מסויימת התחייבו לא להגדיל יותר תמריצי יצוא. זאת אומרת, התחייבות מצד אחד סותרת התחייבות שניה.

א. לבני

אומרים שהפיתוח הזוחל יפתור את הבעיות, והרי הפיתוח הזוחל מוגבל ל-24% לשנה כפי שאנו יודעים. לכן יש פער בין הדברים. היצואן יאמר שהתחייבות הממשלה אינה התחייבות, הוא התקשר לשלוש שנים וכו'. השאלה היא אם האחד יודע מה שהשני עושה, כי אחד מתחייב ליצואנים ואחד בותן התחייבות לגופים בחרוץ-לארץ.

הזכרתי קודם שהבטחנו ליצואנים, וזה מתואם לחלוטין. הבטחנו 4 אגורות

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

בחודש.

זה בניגוד למה שהוסכם בוועדת הכלכלה. א. לבני:

היצואנים בקשו 4 אגורות לחודש תמריץ. לפי שיטת הפיחותים הזוחלת שנותנת להם יותר, הם הגיעו מ-8.16 ל-9.16. זאת אומרת, במקום 8.39 שהובטח להם, הם מקבלים היום על דולר ערך מוסף באופן אפקטיבי 9.19 ל"י.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

היצואן צריך לדעת מה יהיה גורלו בעוד 8 - 9 חודשים. א. לבני:

באמר להם ששיטת הפיחותים הזוחלת תתן להם 4 אגורות לחודש, ולמעשה זה בותן להם הרבה יותר ומצדם אין טענות בענין זה.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

אבל אני מדבר על העיקרון. הם באו לכאן והסבירו את המצב. אני רואה שתירות בין זרועות ממשלה שונות ובסוף מישהו "נטחן" ביניהן.

א. לבני:

יכול להיות, אבל אנחנו לא ביביהם. נגיד בנק ישראל מ. זנבר:

א. לבני: נגיד בנק ישראל לא התייחס לזה, אבל זה מטריד מאד את אלה שאינם קונים דולרים בשוק השחור. הדולר בשוק השחור עמד שלשום על 9.50 ל"י, זאת אומרת הפרש של 35% בין השוק הרשמי והשוק השחור. זה סימן שהציבור מחכה לעוד פיתוח והוא קונה דולרים. לפני שנים היו תרגילי בלימה מצד הבנק. ערכו של הדולר יורד בשוק הבינלאומי בזמן האחרון, ובארץ הוא עולה, וזה דבר מוזר מאד.

א. לבני:

לפי הקפיצה של האחוזים של האשראי המכוון והאשראי החופשי, מותר לנו לרשום לפנינו שלפחות הציבור היצרני בכל המישורים הופך יותר ויותר להיות תלוי בממשלה. אינני יודע אם זה טוב למשק או לא, שהוא צריך לייצר ולפעול לפי יוזמתו הוא.

י. שערי:

אני רוצה להעיר הערה, שיש בה גם שאלה. אני רוצה לפנות לנגיד בנק ישראל בתור הידוע הכלכלי של הממשלה. מה קורה לנו במדיניות הכלכלית שלנו? אנו משתמשים בשלושה מכשירים שהם יותר קלים להפעלה: במיסוי, בשער המטבע ובמדיניות האשראי. בדרך-כלל צוקטים בקו הנכון, אבל למעשה זה לא מספיק כדי לפתור את הבעיות היסודיות, ולכן אנו עומדים כל פעם בפני מצב שכל מה שעשינו איננו מספיק בתחום זה. לדעתי אי-אפשר לפתור את הבעיות שלנו רק על-ידי מיסוי, פיתוחים וצמצום האשראי. וכאן עומדת השאלה מה אנו עושים כדי לשנות את הבעיות הסטרוקטורליות. זה מתבטא באי-ביצוע כוח האדם בשני כיוונים: אין פריון, והאנשים עובדים במקום שהם אינם בחוצים בו. זה מתבטא באי-ביצוע ההון. אנו מאפשרים רכישת ציוד בתנאים די בוחים, ואז התעשיין עושה לו את החשבון שיותר כדאי לו לקנות מכונות מאשר לעבוד בשתיים-שלוש משמרות, וזה

י. שיערי

קשור גם בבעיות סוציאליות, יחסי עבודה וכך הלאה. או שאין לו כוח-אדם, ו-25% של כוח האדם מועסק בצרכי בטחון, וזו אולי ספיגה מסויימת של כוח-אדם מבחינת האבטלה הפוטנציאלית. אבל ביצול הציוד הוא בשעור של אדבעים וכמה אחוזים, לפעמים 50%. הממוצע נמוך מאד מהמקובל בארצות אחרות. זה גם מתבטא בכך שאיננו מצליחים לרסן את הצריכה הציבורית, ואני כולל בזה גם את נושא הבטחון. זה מתבטא בכך שאנו בקושי מצמצמים את הצריכה; וידוע שאילו היינו יכולים להעלות את פיריון העבודה ב-30%, כשכל אחוז הוא 120 מיליון דולר, היינו מכסים את הגרעון. או אילו היינו יכולים להוריד את הצריכה בכמה אחוזים, או להעביר עובדים משירותים לייצור לשם יצוא. זאת אומרת, אילו היינו רואים את הדברים היסודיים האלה, היינו יכולים להגיע לאיזון עצום. אבל בדברים היסודיים האלה איננו עושים דבר. איננו מטוגלים להשתלט על בעיית יחסי העבודה, ואיננו מצליחים להעביר עובדים לייצור. אני חושב שכל הדברים האלה חשובים, אבל הם אינם פותרים את הבעיות. לכן אני שואל, מה חושב היועץ הכלכלי של הממשלה, ולא בגיד בנק ישראל, שצריך לעשות כדי שנביא לשינויים סטרוקטורליים שהם המפתח לשיפור המצב, כי אחרת אנו צועדים לקראת קטסטרופה. החוב גדול במידה כזו שאיננו מסוגלים לכסותו במאזן התשלומים, ואז לא נוכל למתן את היבוא ותהיה אבטלה וכל הדברים הידועים.

א. לבנבראון: מהדברים ששמעתי יש לי איזה שהוא מושג על המדיניות של בנק ישראל, ושאלתי היא אם יש שוני בין המדיניות של בנק ישראל ובין מדיניות הממשלה. אני הניבותי שלפי מדיניות בנק ישראל, ההכוונה צריכה להיות להקטנת היבוא, הגדלת היצוא והגדלת החסכון, ובמידה שאפשר לבחון את אותה הצעה, שהממשלה תבטיח אפשרות למכור במחירים קבועים לתקופה מסויימת. אלה הן רק כמה מהנקודות.

בגיד בנק ישראל מ. זצבר: זו היתה מחשבה.

א. לבנבראון: לא בראה שאם לא יהיה תיאום בין מדיניות הממשלה ובין מדיניות בנק ישראל, בגיע לידי ביגודים, למעין ריבוע המעגל.

קראתי אומדנים לתקציב של השנה הבאה וכבר שמעתי שהסכום יהיה למעלה מ-80 מיליארד ל"י, בתוך זה צופים גרעון במאזן התשלומים מעל 4 מיליארד דולר. גם הגרעון בתקציב הממשלה יגדל, וזה בהתאם ליעוץ של היועץ הכלכלי לממשלה. איך זה משתווה עם הקר של בנק ישראל? אם בעסוק רק בבנק ישראל ומה טוב לבנק ישראל, ולא בראה גם את הצעדים החברתיים והאחרים, לא בצליח לפתור כל בעייה. אנו אומרים שהפיחותים פותרים בעיות, אבל הם גם יוצרים בעיות אחרות. בסיכום הכללי אני רוצה לדעת מה זה פותר, לא רק ליצואנים.

אני רואה קשר הדוק מאד בין המדיניות הכללית והמדיניות הכלכלית. לי בראה שכל ההצעות האלה לא יביאו להבראת המשק. אנו מדברים על יצוא, ובשאלת השאלה לאן לייצא.

היו"ר י. הורביץ: אתה אומר שהעצות האלה אינן טובות. האם יש לך עצה איך היית משקם את

בעיות המשק?

א. לבנבראון: במדיניות הזאת אין לי עצה. במדיניות הזאת לא נצא מן המשבר.

אנו קשורים עם השוק המשותף, ואנו צריכים לפתוח את השוק שלנו לסחורות שלהם. זה במידה מסויימת פוגע

א. לבנבראון

בייצור המקומי שלנו, ויוצר הרבה מאד בעיות.

אנו מדברים על צריכה פרטית. אני מבין שבמסגרת של הרצאה כלכלית רחבה לא נכנסים לפרטים, אבל בשאלת השאלה צריכה פרטית של מי? אני קורא שיש בעיות של מתוסרי עבודה ויש בעיות כלכליות חמורות שהן קשורות אחת בשניה. לכן צריך לראות את מכלול הבעיות, ואז אני מגיע למסקנה שיש צורך בתיאום.

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:
אמרת שהדברים מתואמים. הדגשתי בדברי שבשנת 1975 אנו מקלים על הממשלה, אבל זה יוצר אצלי בעייה הולכת ומתמירה בתחום האשראי.

א. לבנבראון:
אני רוצה לדעת אם אלה באמת רק קווי מחשבה, או שנגיד בנק ישראל מראה אפשרות להביא לידי הקטנת היבוא. אם מדובר על הקטנת היבוא, אז אין לזה קשר לענין יבוא בטחוני. אילו הייתי משוכנע שעל-ידי היבוא הבטחוני היינו מבטיחים ב-100% את בטחונה של ישראל, אז הייתי אומר שצריך לעשות מאמצים. אבל בלי קשר עם זה, האם הצריכה הציבורית, ובעיקר הצריכה הבטחונית לא מקשה לפתור את הבעיות הכלכליות, ומה גודל ההכבדה של ההוצאות האלה על המשק? האם נגיד בנק ישראל רואה קשר בין המדיניות הכללית והמדיניות הכלכלית? האם הוא חושב שבמסגרת המדיניות הכלכלית יש אפשרות לפתור את הבעיות, ולא רק להביא הצעות.

ע. הורביץ:
בדמה לי שאנו מדברים לדבר על היבוא הבטחוני, כשנעצם הוא מקוזז על-ידי האמריקאים. כשאנו אומרים שהגרעון בדולרים מקורו בבטחון, זה איבנו נכון. בניגוד למדינה אחרת אנו מקבלים קרוב למיליארד דולר מהסוכנות, מממשלת גרמניה ועוד, שכתוצאה מכך אנחנו ארץ מיוחדת שיש לה יהדות ומשקיעים. לכן, כל מה שאנו מספרים לציבור איבנו נכון, כי לבטחון יש עודף מימון. התרומות לא באות מעצמן, אלא על רקע של בטחון בותנים לנו חצי מיליארד דולר. הצרה בעוצה בזה שאיבנו עובדים, מפני שאנו שובתים, ולא מייצרים.

אני רואה את הענין כפי שהציג אותו חבר הכנסת שערי, ואם לא נמצא לכך פתרון, אין לנו תקומה. ועוד יותר - תקציב הבטחון יורד, ואז נתחיל להופיע במינוס. לעת-עתה לא זה הגורם שלנו. אותי מדאיג ענין האשראי ליצוא. אני מייצא מוצרים חקלאיים, ואם תשתנה מדיניות הממשלה והיא תחליט למשל לייקר את המספוא, זה יפגע ביצוא ואין לי ביטוח לזה.

לגבי נפח האשראי, אתה חרד מזה שיותר לירות יהיו בחנויות ויקנו יותר צרכי חשמל. מדוע לא תגדיל את הנפח למעט הרווח? קודם-כל יש לקבוע שהתשומה הפנויה לא תגדל, או תסביר לי שזה לא קשור לממשלה.

נקבת בסכום 9.17 ל"י לדולר, ואילו אנו מקבלים 8.85. האם זה בגלל ערך מוסף?

נגיד בנק ישראל מ. זנבר:
אתה מקבל 8.85 ל"י על כל דולר. אתה מייבא 50% חומר גלם ומוסיף עוד 50% עבודה שלך, אז המוצר המוגמר שלך מורכב מ-50% ערך מוחלף. החשבון הנכון הוא מה קורה לערך המוסף.

א. אבטבי:
אם המצב חמור מאד, צריכה להיות גישה שונה. הגישה צריכה להיות להודיע ברבים שהמצב חמור, כמו שהיה באנגליה אחרי המלחמה. ושצריך

א. אבטבי

לעבוד 9 - 10 שעות. אם המצב איננו חמור, הרי שאני מסכים לכל הצעדים שבנקטים. השאלה היא כזו, שאנו צריכים לתכנן מדיניות חירום כלכלית. אז צריך באמת לחוץ על הממשלה לא לתת יותר כסף ולהגדיל את התפוקה. או שאתה צותן תמריץ לעובד שהוא יעלה את התפוקה, או שאתה אומר שיש מצב כלכלי חמור וכל אחד עובד יותר. אני חושב שאם נכריז שהמצב הוא כזה, האנשים יעבדו יותר, ואני עדיין מאמין בזה. צריך לתבוע מכולם את המקסימום, ואת זה איננו עושים.

אני מסכים עם כל דבריו, כי אין לי עצה או פתרון אחר. הפיחות היה חלק מהשיטה והוא גרם לכך שאנשים קנו הכל, כי אמרו שלכסף אין ערך. השאלה היא אם זה הפתרון לחסכון, או שזו אלטרנטיבה לחסכון. ברגע שאומרים לחסוך צריך לומר במה לחסוך, כי אחרת ההרגשה היא שערכו של הכסף יורד.

בענין התעסוקה אינני מסכים עם הדעה שאומרת שההאטה תשיג את המטרה. אני חושב ההיפך, ונבקודה זו לדעתי צריך לשקול את הענין.

בקשר לאשראי, אני בדעה שבמוצרי ייצור אסדר לצמצם את האשראי. אם צמצמו את האשראי ומגבילים בחקלאות, החקלאות הוכיחה שהיא יכולה לייצא יותר, ולדעתי לא צריך יהיה לצמצם את האשראי בחקלאות.

שאלה נוספת - מה המדינה חייבת בחוץ-לארץ, או גם לאזרחים, כמה אנו חייבים. ושאלה אחרונה - כולנו יודעים שהרפורמה במסים הניאה פחות הכנסה בסכום של כמיליארד וחצי ל"ה. האם זה היה הכרחי והאם לא טעינו בדיעבד?

י. פרנק: בנוגע לבנקים, יש לי רושם שהפרזנו במידת החופש שנתנו להם, ובכך עשינו עוול לציבור. הם אוספים כסף ועושים ספקולציות עם הכסף הזה, ובנק ישראל חייב לשמור על הדבר הזה. אני חושב שהבנקים מרוויחים הון תועפות מהאגרות הצמודות ומהכסף שניתן להם לחסכון והם עושים מהדבר הזה פלסטר. בנק ישראל צריך להיות ממונה ואחראי על כך שלא תהיה השתוללות. גובה העמלות הוא לא פחות מ-23% ואיש איננו מגביל אותם; הם גם מוצאים דרך להגדיל את העמלות. כל הדברים האלה חונקים את היצרן.

אי-אפשר להפריד בין חסכון לפיחות, והאיש הפשוט אינו תופס את זה. כשהוא שומע על פיחות, הוא קונה מכובת כביסה חדשה, אם צריך להחליף את הישנה ואם לאו. גם הפועל מפתח מהדבר הזה וצריך למצוא את התיזה. לדבר הזה צריך להיות הסבר. אולי לא מגיעים להסבד לציבור בכללו על מהות הצעדים למה שואפים ואיך צריך לעשות את זה.

א. זילברברג: שמעתי את נגיד בנק ישראל מספר פעמים, ועלי לציין שדבריו מצטיינים בבהירות. אני רוצה לשאול אם אתה יכול להבהיר את הסוד של אי ההבנה שיש בין בנק ישראל ובין יתר המשרדים. איפה הוויכוח ומהו סוד הוויכוח הזה? (ב) בתוך השיחות שהיו לנו אתך, למדתי בכל פעם שאתה תופר חליפה על המצב הקיים, היא לאיבדיוקיימתאיה. מדוע לא לתפור את החליפה בקצב ובגודל כיתה שהיא תתאים למצב? האם לא ניתן להביא הצעה שתהיה לפי מידתו של אותו מצב כדי שצא פעם מהמצב הזה? כאן צריך להדביק באיזה שהוא קצב, והשאלה היא איך להדביק את זה.

היו"ר י. הורביץ:

אני רוצה לשבח את בגיד בנק ישראל שידע לעמוד בפני הלחצים ובפני המגמות של הממשלה. אני רוצה לחזור לשאלתו של חבר הכנסת שערי, אשר הציג את העניין בדיוק כפי שהוא. השאלה איננה המכשירים השוליים. בנק ישראל לא יקבע את כדאיות הייצור ואת מאזן התשלומים. מה שיקבע הוא מה יעשה המשק, ולמעשה המשק יקבע. אני רוצה להציג בפניך את השאלה שאתה עוררת, ש'אם אני לא אעשה את זה, יש חשש שהממשלה לא תעמוד במגמותיה.' זה חלק מהמכשירים הכלליים, כי בנק ישראל הוא מכשיר של האומה. אבל אני מחדד את העניין ושואל, אם אינך יכול, אני רוצה לשמוע באופן ברור ביותר מה לפי דעתך פסול? בסופו של דבר הם לא ישמעו לדעתך, אני משוכנע שאפילו יקצצו קצת בתקציב הממשלה, או יקפאו את מצבת כוח-אדם שבשירותים למיניהם, ואתה תאמר שבמצב הנוכחי המשק מתדרדר. אני כיועץ הממשלה, ובעיקר כבגיד הבנק, אני צופה שחורות. אינני צריך לחזור על מה שנאמר. היצוא לא גדל, היבוא לא קטן ותיאבוננו של הציבור לא קטן. אתה חייב להצביע על כך שקיימים בהוצאות הממשלה זה רווח בקי, כי זה חלק מהתקציב הלאומי. אין לי שום ספק שאם בעיריית תל-אביב יוציאו 2,000 איש, לא יגרים כל בזק.

מ. חריש:

יש לזה תוצאה כלכלית ולכן זה איננו רווח בקי. אם תהיה אבטלה, זו הוצאה ממשלתית. יעול זה רווח בקי. קיצוצים בבשר החי זה לא רווח בקי.

היו"ר י. הורביץ:

במסר לי שאתה אומר שעוד מעט נאכל את הפקדונות של המפקידים מן החוץ,

והייתי רוצה הבהרה בעניין זה.

מחיר הדולר השחור, במידה שהוא יגיע

למחיר גבוה ביותר, האם אין אפשרות לתמרונים שהדולרים יגיעו לאוצר במקום לשוק השחור?

אתה מופקד על הבנקים. אומרים שאם

יהיו פיטורים, למרות הפרסונל הזפוח מאן יש להם כל-כך הרבה, שאם הם יפלו, זה לא יהיה בגלל זה. במקרה זה של הבנקים גדמה לי שבידך להבטיח שהרווחים לא יהיו גדולים כל-כך ומנקרי עיניים.

בגיד בנק ישראל מ. זנבר:

אשתדל להבהיר את הדברים העיקריים, ועל השאלות הספציפיות אשיב אחרי הישיבה.

הישיבה.

האם יש או אין שיתוף-פעולה בין בנק

ישראל ובין הממשלה? אני רוצה לומר באופן ברור ביותר, שבאופן בסיסי אין היום ויכוח בין בנק ישראל לאוצר. במידה שיש ויכוח, הוא יותר בשולי העניין ולא במרכזו. אמרתי אוצר ולא ממשלה, כי לאוצר יש ויכוחים יחד אתנו עם קטעים אחרים של הממשלה, או משרדי ממשלה, שמטבע הדברים יותר קשורים בענף משקי זה או אחר.

לפעמים אני קורא בעתונים, ש"מחוגי

הבגיד" נאמר וכו', וכותבים דברים שהם ההיפך ממה שאני חושב. אינני יודע אם מישו בנק ישראל אמר או לא אמר. יכול להיות שמישהו אומר, אבל זה לא בנק ישראל ולא מדיניות בנק ישראל. אותו דבר עם האוצר. יכול להיות שאילו אמרו "בבנק ישראל", אבל זו איננה עמדת בנק ישראל. שנית, יותר ויותר מתקבל על הדעת שבכלל לא אמרו אותם חוגים, אלא העתונאי רוצה לכתוב כתבה מעניינת; או שבאמת יש מישהו מאחרי העניין שרוצה לסכסך ובכוונה מתכננים את העניין הזה. כאשר יש שני אישים שלאחד מהם יש אוזן קשובה לרכילות, זה באמת מביא לסכסוכים אישיים. זה קרה לי עם ספיר ז"ל.

מ. זבנר

אני בטוח שההנדלים הם קטנים, בשוליים ולא במרכז, ואני אומר שלא שמעתי אותם.

חבר הכנסת לבנבראון ציטט כמה מדברי כמעט מדוייק, אבל בהקשר לא נכון. אמרתי שאם גרתיב את מדיניות האשראי, נכביד בכך על התקציב. היום כשאני מדסן, אני מקבל על עצמי עול כבד מאד, כדי להקל על האוצר. זה מתואם. אני אומר את זה גם לשר האוצר והוא מבין את הענין בדיוק כמוני, שקשה להבדיל בין ייצור ליצוא, ואם תתן רק לייצור, זה יכביד על האשראי החופשי. זה מדאיג גם את שר האוצר, שבקטע זה נגיע לטוף פסוק. זו ראייה כוללת של הדבר. זה החלק שבו אין ויכוחים והענין מתואם והוא הרבה יותר טוב ממה שנראה בעתוננים.

אמרתי שגם בשוליים יש חילוקי-דעות, והם לגיטימיים. כפי שאמר היושב-ראש, אם החקלאים לא יאמרו שצריך לתת לחקלאות כך וכך, מי ידרוש בשבילם? אבל הוא חייב להציג את הענין שלו. אני חייב להציג את הענין הכלכלי הטהור, לא מפני שאין לי דעות חברתיות או דעות פוליטיות. אני חושב שכל אחד בכל תפקיד צריך לבצע את תפקידו. התפקיד שלי איננו תפקיד פוליטי, ואני מבצע אותו בתור שכזה. אלא שאיש איננו יכול לומר שאני מבצע את התפקיד במשוא-פנים, אני צריך להציג את דרישות המשק כמשק, "ושר האוצר צריך... בתפקידו לראות לא רק את המשק, אלא גם את בעיות החברה, ועוד. אם אומר שמותר לעשות גרעון של 10 מיליארד ל" בתקציב, שר האוצר לא יוכל לקבוע 9 מיליארד ל". אבל אילו הייתי אומר 6 והוא היה אומר 4, אפשר לומר שזה סכסוך חמור בין שר האוצר ובין נגיד בנק ישראל.

אני מסכים עם דברי חבר הכנסת שערי, היושב-ראש וחבר הכנסת הדר. אני חושב אותו דבר רק בניסוח שונה במקצת. הצגתי בפניכם את הבעיה, והתשובה לכך היא שאנו צריכים לעבוד יותר. מה פירוש שינוי מנבה המשק? דברתי על שינוי מנבה המשק, שבמקום לעבוד לשוק המקומי צריך לייצא. נוכל להוזיל את היצוא אם נעבוד בתעשייה שתיזם ושלוש משמרות. הציוד ישנו וההשקעה ישנה, ואנו רק צריכים להביא את הפועלים לידי כך שיעבדו יותר, ואז אפשר להוזיל. גם אם יקבלו תוספת שכר בייצור, ואני בעד זה. הם יעבדו יותר וזה יקטין את הוצאות הייצור ליחידת תוצרת. השאלה היא איך עושים את זה ופה יש בעיה חמורה מאד. אם אפשר לומר ל-10 עובדים בשירותים להפסיק היום וללכת מחר לעבוד בתעשייה במשמרת שניה, זה עוד לא אומר שהסחורה הזאת ביתנת למכירה ביצוא. מפני שאם אינך יכול למכור אותה שם, אתה מביא לפשיטת-רגל. באותם מפעלים שאליהם שלחת את העובדים. זאת אומרת, אנו צריכים לדאוג לכך שיהיה שוק ליצוא. לכן, אם אתה מעביר את הפועלים מכאן לשם, בלי שתיקנת את התחשיב ליצואן, הם גם במקום ההוא לא יוכלו לעבוד יותר ממספר חודשים.

רציתי להדגיש את החלק הכלכלי הכולל, שחייב ללכת יחד. זה לא פשוט ולא מתבצע מהיום למחר, ובכל-זאת איך מבצעים את זה? היום הממשלה עומדת פחות או יותר במבחן. דוגמה אחת היא השביתה שהיתה בבנק דיסקונט. זו השביתה הראשונה בישראל בענף הבנקאות, שהוא ענף רגיש מאד. השביתה גשברה, ויחד אתכם עשינו תיקון בחוק. עכשיו יש שביתה ב"אל-על", ושביתה שלישית במפעל "אליאנס" בחדרה, על כך שוועד העובדים קיבל כנראה טובות הנאה. במקרים אלה צריך לעמוד באופן הברור והקיצוני ביותר, לא צריך לתת פתח וסדק לפשרות. ההפסדים בבנק דיסקונט ועכשיו ב"אל-על" הם רווח לטווח ארוך, כי בלי זה אי-אפשר לבצע את הדברים שאנו מדברים עליהם.

היו"ר י. הורביץ: אני מודה מאד לנגיד בנק ישראל. זו היתה הרצאה מאלפת ותשובות מאלפות.